

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 7 • 1963

Mindre meddelelser

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Mindre Meddelelser

Edinburgh

Den Sjätte Internationella Kongressen för Genealogi och Heraldik avhölls programenligt i Edinburgh under tiden mellan den 8 och den 14 september senaste år. Jag hade glädjen att vara i tillfälle att övervara densamma, men som allmänt omdöme måste man tyvärr säga, att det icke var en kongress för heraldiker utan för riddare av det ena eller det andra.

Den femte kongressen hade givit en kommitté i uppdrag att till denna kongress uppgöra en förteckning över godtagbara riddarordnar, och det var denna fråga som väckte det största intresset både inom kongressen och utom densamma. Kommittén hade dock icke lyckats att i tid slutföra sitt synnerligen svåra och delikata uppdrag, men frågan gav dock upphov till en så animerad ordväxling, att generalsekreteraren fann sig föranlåten att med stor kraft återkalla mötet till ordning. Detta gav även tidningen *Scottish Daily Mail* anledning till kongressens bästa och elakaste tidningsrubrik: »The Flower of Chivalry is told; Pipe down».

Nu som tidigare var det sammanträffandet med gamla och nya vänner på mottagningar och partyn och även därmedellan, som gav den största behållningen.

Kongressens högtidliga öppnande skedde måndagen den 10 september i den ärevördiga *Parliament Hall*, där ordföranden för den femte kongressen, baron Hamilton af Hageby installerade hertigen av Hamilton som ordförande för den sjätte. Den sistnämnde konstaterade även, att det var med särskild glädje han avlöste sin klansman.

Föredragen vid kongressen var enligt programmet ordnade så, att första eftermiddagen efter kongressens öppnande hölls de heraldiska föredragen, andra eftermiddagen föredragen rörande genealogi och genetik (det står faktiskt *Genealogy and Genetics* i programmet) samt fjärde dagens förmiddag föredragen rörande

riddarordnar. Den uppgjorda tidtabellen kunde naturligtvis icke hållas, då alltför många föredrag sammanträngts inom en för kort tidsrymd. Själva föredragen kan jag icke uttala mig om, när både akustiken i salen och min hörsel är dåliga.

Tredje dagen var kongressens höjdpunkt för en heraldiker. Då reste hela kongressen till Glasgow, och på programmet stod ett besök vid därvarande universitet samt vid Kelvingrove Museum. Universitetet hade anordnat en utställning av heraldiskt intressanta manuskript, böcker och bokband, vilken var mycket givande. Man kunde endast beklaga att trängseln och den korta tiden förhindrade ett ingående studium.

Kelvingrove Museum hade anordnat en utställning av heraldiska skatter ur *The Burrell Collection*, i vilken bland annat ingår den största existerande samlingen av heraldiska glasmålningar. En del av dessa målningar hade ställts ut i en mörk-lagd sal med ljuskällor bakom målningarna. Resultatet var storartat.

Övriga utställningar i samband med kongressen var av mindre intresse. Nationalbiblioteket i Edinburgh hade en utställning av manuskript, i vilken bland mycket annat ingick några heraldiska. En bokhandel ställde ut heraldiska Ex libris samt heraldisk litteratur. Bäst hade svenskarna gjort ifrån sig. De hade till Edinburgh sänt en stor och mycket intressant utställning benämnd »The Scots in Sweden». Däri ingick bland annat kopior av vapensköldarna i Sveriges Riddarhus för ätterna av skotskt ursprung.

Sista dagen var kongressdeltagarna i tillfälle att övervara ett sammanträde av den skotska heraldiska domstolen »Court of the Lord Lyon King of Arms». Det var synnerligen intressant att få en inblick i ett säreget rättssystem. Redan den yttre ramen var strålande. Början med trumpetfanfar och domarnas intåg föregångna av »The Macebearer». Domarna skrudade i kåpa och peruk medan *Lord Lyon King of Arms* själv bar tabard under

kåpan. Närvarande var även tvenne härolder i fullt ornat.

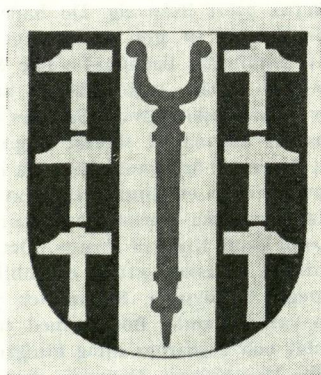
Mållistan innehöll först något, som närmast kunde kallas anmälningsärenden. Det gällde förlänandet av »badges» för några av Hennes Majestäts skepp. Sedan kom ett ärende där sökanden, åberopande en matrikulation från 1600-talet, anhöll om att få registrera det oförändrade släktvapnet såsom huvudman för sin ätt. Här kom det enda som påminde om finländsk rätttegång. Ärendet tog uppskov.

Slutintrycket av kongressen blev, en smula elakt, att Skottland, skottarna och staden Edinburgh är sådana, att ett besök där alltid är en upplevelse.

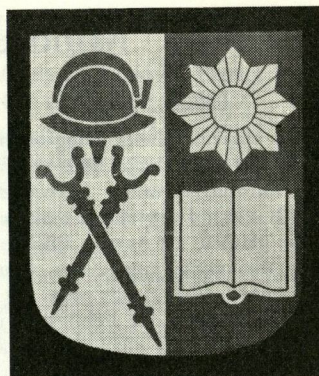
B.T.

Två nya svenska skolvapen

Centrala Verkstadsskolan i Sundsvall har antagit ett vapen med följande beskrivning (se bild): I rött fält en med en blå muskötgaffel belagd stolpe av silver, å ömse sidor åtföljd av tre mot densamma vända hammare av silver. Vapnet har granskats och godkänts av riksarkivets heraldiska sektion. Hammarna har valts som en allmän hantverkssymbol. Muskötgaffeln utgör en del av Sundsvalls stadsvapen och får anses hänсыfta på den första verkstadsrörelsen i Sundsvall, nämligen muskötillverkning.

Vapen för Centrala Verkstadsskolan i Sundsvall.

Vapen för Sundsvalls högre allmänna läroverks elevkår.

Sundsvalls högre allmänna läroverks elevkår har antagit ett vapen (se bild), som torde kunna beskrivas på följande sätt: Sköld, kluven av silver, vari en stormhatt över två korslagda muskötgafflar, allt blått, och rött, vari en rundel med från densamma utgående raka strålar, vilkas ändar bilda konturen av en åttauddig stjärna, över en stolpvis ställd uppslagen bok, allt av silver. Sköldens dextra hälft utgör Sundsvalls stadsvapen. Boken och den kraschanliknande stjärnan är hämtade från läroverkets gamla sigill.

De båda skolvapnen har utarbetats av stadsarkitekt *Hans Schlyter*, Sundsvall.

H.S.

Heraldisk utställning i Sundsvall

Dalarna har länge varit det enda landskap i Sverige vars samtliga landskommuner har vapen. Numera har emellertid även samtliga landskommuner i *Medelpad* vapen. Detta förhållande, som inträdde under 1962 genom kungl. maj:ts fastställelse av vapen för de sista ännu vapenlösa kommunerna (Alnö och Stöde), föranledde Sundsvalls museum och dess intendent fil. lic. *Ingemar Tunander* att arrangera en heraldisk utställning. Den öppnades den 24 maj 1962 och pågick sommaren ut; den omfattade heraldiskt

och sigillografiskt material som ställts till museets förfogande av landskapets vapenförande kommuner, riksarkivet, kungl. livrustkammaren och Tøjhusmuseet i Köpenhamn.

I utställningens öppnande deltog livrustkammarens chef fil. dr *Brynolf Hellner* och dess intendent fil. dr *Svante Svärdström*, tidigare landsantikvarie i Dalarna, samt statsheraldiker *Gunnar Scheffer*. Doktor Svärdström har haft vänligheten tillstålla *Heraldisk Tidsskrift* följande recension av utställningen:

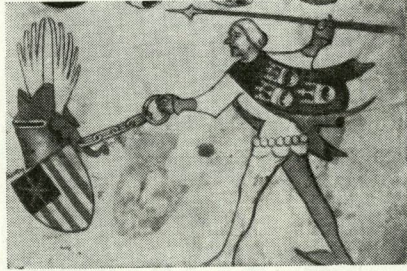
Sundsvalls museums presentation av de heraldiska vapnen gällande för stad och land i Medelpad har på ett utmärkt sätt givit allmänheten kunskap om emblematiken i denna riksdel av övre Sverige. Utställningens namn »Gamla emblemen och nya vapen» täckte precis vad som åsyftades: att åskådliggöra hur de älderdomliga och historiskt betingade sinnebilderna återupptagits och givits nutida form genom den heraldiseringsprocess som svarar till samhällenas nutida behov. Med år 1962 har samtliga landskommuner i Medelpad antagit vapen och erhållit kungl. maj:ts fastställelse av dem.

Det brukar ingå i kommentaren till fastställelsen att beskrivningen i ord är det väsentliga vid denna procedur och att den samtidigt gillade och avlämnade ritningen visserligen utgör en strikt heraldisk tillämpning av beskrivningen men alls icke så att den utesluter individuell och konstnärlig nytolkning för framtiden.

I Medelpad har man under en följd av år haft heraldisk-konstnärlig sakkunskap på nära håll. Stadsarkitekt *Hans Schlyter*, Sundsvall, har ägnat landskapsheraldiken stort intresse och svarat för utformningen av så gott som samtliga vapen i landskapet. I ordning som de tillkommit har de publicerats i *Heraldisk Tidsskrift* och uppmärksammas för sin heraldiska stringens och goda konstnärliga utformning. De kommer säkerligen bestå för lång tid framåt.

På utställningen i Sundsvall fanns medeltidssigill och andra behöriga dokument tillhands för att besökaren skulle kunna bilda sig en uppfattning om ur-

sprungnet till sinnebilderna, deras historia och av tidssmaken beroende, högst varierande aspekter. Som summa av denna åskådning på väggar och i montrar — med den komprimerade form- och färgverkan som heraldiseringsprocessen innebär — framstod slutprodukten klar och ren.

Ytterligare ett bidrag till Tre Kronor

Vid studium av Bellenville-armorialen (daterad c. 1380) har jag som slutvinjett på folio nr 70 funnit ovanstående bild, som vad jag tror inte tidigare uppmärksammas av tre-kronors-forskningen.

Bilden är intressant, då den både utgör en illustration till den bilaga till armorialen, som Verwohlt omnämner, (se HT nr 1 sid. 28) samtidigt som den väcker nyfikenhet. Teckningen föreställer utan tvivel svenska kungens härold (en kung skulle vara försedd med krona) som symboliskt med våld söker infånga en medlem av släkten *Vlatten*. Man frågar sig onekligen vad en svensk härold har att göra med adelsmän från nedre Rhenområdet? Nu var det ju så, att de medeltida härolderna även tjänstgjorde som sändebud furstehoven emellan och bilden kan hänсыfta på en händelse, som inträffat vid en svensk härolds besök i Gelderland. Att Albrecht av Mecklenburg tidigt haft förbindelser med Gelderland framgår bl. a. av att medlemmar av släkten *Brunkhorst* från denna trakt deltog i 1363 års krigståg i Sverige.

J. Raneke

Ny dansk officiel Medalje

I anledning af Flyvevåbnets 10 års dag den 1. oktober 1960 indstiftede H. M. Kong Frederik 9. et udmærkelsestegn for piloter og flyvebesætningsmedlemmer i Flyvevåbnet.

Udmærkelsestegnet, der kaldes *Medaljen for udmærket Lufttjeneste*, er en sølvmedalje 31 mm i diameter. På medaljens avers er den kongelige stifters navne-ciffer i kraftigt medaljepræg med omskriften FOR UDMÆRKET LUF TJENESTE, og på dens revers en egekrans med FORTJENT i vandret indskrift. Fraset omskriften på avers er medaljen magen til 25 Ars Hæderstegnet for God Tjeneste ved Flyvevåbnet, der indstiftedes den 11. marts 1953. Til gengæld fraviger båndet til den nye medalje de traditionelle danske medaljebånd. Båndet er 27 mm bredt med ca. 3 mm brede diagonale striber skiftevis røde og hvide. Det monteres i den i Danmark normerede krydslagte facon således, at den øverstliggende fløjs striber skræner fra højre til

venstre kant af båndet. Dette diagonalmønster er efter sidste krig brugt i bånd til flere udenlandske flyverdekorationer, og helt magen til i striberne bruges det til Englands *Distinguished Flying Cross*.

Medaljens »Bestemmelser«, som statutterne kaldes, er stadfæstede den 30. maj 1962. De anfører i § 2, at tildelingen sker ved kongelig resolution efter Forsvarsministeriets indstilling, og i § 3 at den erholdes tildelt piloter eller andre besætningsmedlemmer, som har ydet særlig fortjenstfuld og udmærket tjeneste i luften, enten ved under lang tjeneste at have virket som inspirerende eksempel for andre, eller ved en enkelt lejlighed under kritiske forhold at have reddet menneskeliv og materiel ved koldblodighed og udmærket luftmandskab. I § 4 hedder det, at den dekorerede beholder medaljen til sin død, medmindre han afskediges for utilbørlige tjenesteforhold eller gør sig skyldig i en forseelse, der ville have udelukket tildeling. Ved død tilbagesendes medaljen til Forsvarsministeriet.

Medaljen er tegnet og modelleret af medaljør H. Salomon, og præges af den Kongelige Mønt. De første tildelinger fandt sted i efteråret 1962.

Ved siden af de fire medaljer for Lang og Tro Tjeneste i henholdsvis Flåde, Hær og Luftvåben samt Forsvarsministeriet, har Forsvaret nu fået sin første medalje til påskønnelse af den enkeltes særlige handle-måde og handling. Om de andre våbenarter også skal have tilsvarende medaljer er uvist. Da man i februar 1943 skulle belønne daværende kaptajn, nu generalmajor, våbeningeniør E. C. O. L. Lund for hans demontering af en engelsk forsager brugte man *Medaljen for Ædel Dåd*, som vel må siges at være prototypen for den nye medalje.

P.O.H.

Nye Autoriteter

Da Eidsberg Kommune i Norge nylig fik fastsat sit nye våben (se s. 313), nedsatte man samtidigt et kommunalt »Våpen- og flagguttvalg«, som skal udarbejde regler

for hvor og hvorledes våbenet anvendes, og sørge for at disse regler overholdes. Det er vistnok første gang noget sådant er gennemført i Norge (og Danmark med). Udvalgets formand er journalist *Truls Nygaard*, medlem af SHS.

The Institute of Heraldry, U.S. Army har til opgave at stå til rådighed i alle spørgsmål vedrørende heraldik, militærheraldik og symbolik (foretage undersøgelser, udarbejde forslag m. m.), ikke blot for den amerikanske hær og forsvarsministeriet, men også for andre ministerier, offentlige institutioner og den amerikanske regering, inkl. det Hvide Hus. Det er den eneste statslige institution i de Forenede Stater, som befatter sig med heraldik. Instituttets bibliotek er på ca. 3000 bind.

»The Institute of Heraldry, U.S. Army« har nylig fået ny chef, nemlig oberst *Harry D. Temple*, medlem af SHS.

S.T.A.

Ørestad

»Ørestad« er en fællesbetegnelse man er begyndt at bruge, om den række byer, som ligger langs *Øresunds* kyster, og som er godt i færd med at vokse sammen til én stor *stad*: fra Hälsingborg over Landskrona, Lomma, Malmö, Limhamn til Skanör og Falsterbo, og fra Hornbæk over Helsingør, Rungsted, København, Kastrup og Dragør til Køge. Hvad enten vi bryder os om det, eller ej, har disse byer og hele den øvrige bebyggelse langs Øresund så mange fælles interesser, problemer og opgaver, at et snævert samarbejde er påkrævet. I mange henseender burde området faktisk administreres under ét, og det er derfor naturligt, at det får sit eget våben.

Initiativet til at få tegnet et våben for Ørestad er udgået fra Malmös brandchef, *Sven Sønnerberg* (medlem af SHS), og det forslag som ses på denne side er udarbejdet i 1962 af *Jan Raneke* i Lomma (som bekendt også medlem af SHS); det har allerede været taget i dekorativ anvendelse ved kongresser og udstillinger i

Feltet tre gange vandret delt — af en tindelinje, en bølgelinje og en tindelinje — af sølv og rødt. Tegning af Jan Raneke.

Skåne. Opgaven at heraldisere »Ørestad« — de to langstrakte bebyggelser, adskilt og forenet af det blanke Sund — kunne næppe være løst enklere og samtidigt mere anskueligt end ved Ranekes *tinnskuror* og *vågskura*. Rødt og hvidt er både Malmös, Hälsingborgs og Københavns farver. Ved udarbejdelsen har Jan Raneke taget hensyn til, at våbenet også skal være velegnet i form af flag.

S.T.A.

Om svar anbålles

Det var med stor glæde jeg i n:o 6 (sid. 280) av *Heraldisk Tidskrift* läste svaret på den fråga, som publicerats i n:o 4 (sid. 181). Det bästa var att svaret var logiskt och användbart. Enligt det är det möjligt att använda uttrycket för alla förekommande korstyper. Se också s. 319.

Resultatet av min förra fråga har uppmuntrat mig att publicera en annan fråga, som länge har väntat på utredning, en en smula tråkig fråga som några mindre upplysta konstnärer och våra officiella heraldiska myndigheter i ett svagt ögonblick åstadkommit.

Gustaf von Numers har, vilket torde vara bekant, konstruerat en ny och vacker skura, den så kallade *granskuran*. Denna

har bland annat även presenterats i *Archivum Heraldicum* (n:o 4 för år 1957, sidan 52) och måste anses ha fått internationell sanktion. Se vapen för *Varpaisjärvi* kommun, sid. 315.

När ett vapen den 2 september 1959 fastställdes för *Taivalkoski kommun* infördes och godkändes officiellt en ny skura, vilken även den skall symbolisera skog (se vapen för *Rautjärvi* kommun, sid. 314). Alldeles fränsett att en ny skura för ändamålet var obehövlig samt skuran misslyckad så tillvida, att den endast kan användas horisontalt, begick statens heraldiska kommission, som ju borde representera det yppersta av heraldiskt kunnande, den oförlåtliga dumheten att denna nya skura fick samma namn som von Numers' redan tidigare använda skura.

På finska har kommissionen försökt klara upp den oreda dess fadäs orsakat sålunda, att den nya skuran fått behålla det gamla namnet *kuusikoro* = granskura, medan von Numers' skura fått namnet *havukoro*, vilket närmast kan översättas med »barrträdsskura». Denna lösning måste dock anses mindre lyckad enär redan tidigare vapen faststälts, i vilka den von Numerska skuran förekommer under det gamla namnet. Nu borde ju för ordningens skull dessa vapen fastställas på nytt, enär det ju är blasonering

och icke bilden som är bindande, och framtida heraldiker kanske icke alltid är på det klara med om dessa vapen faststälts före eller efter namnbytet.

Mig veterligen har dessa skuror icke skilts åt i svensk blasonering, frågan dök upp då jag skrev den anmälan av nya kommunvapen, som ingår i detta nummer av *Heraldisk Tidskrift*.

Frågan är ganska invecklad. Först bör man avgöra, i fall det är skäl att på svenska frångå det redan i bruk varande namnet på von Numers' skura. Visserligen har man ju gjort det på finska, och det är kanske skäl att försöka få namnen på båda språken möjligast enstämmiga. Sedan denna principfråga är avgjord, är det lätt att finna namn för skurorna.

I fall man låter von Numers' skura bibehålla sitt namn, *granskura*, vore ju »skogsskura» ett lämpligt namn för nykomlingen, som redan förekommer i åtminstone tre vapen och sålunda icke kan ignoreras. I fall den von Numerska skuran skall få sitt namn ändrat i enlighet med finskspråkig blasonering, är väl »kvistskura» den närmaste praktiska motsvarigheten till det finska *havukoro*.

Denna fråga är av alltför stor betydelse för att bli avgjord av en person i en enkel anmälan av några kommunvapen. Jag hoppas få höra mången heraldikers åsikt.

Bo Tenberg

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.